

Marek Parchem

"Theologisches Wörterbuch zu den Qumrantexten", t. I: "□□□ - □□", red. Heinz-Josef Fabry, Ulrich Dahmen i in., Stuttgart 2011 : [recenzja]

Collectanea Theologica 82/1, 207-209

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

międzytestamentalnej, która obejmuje swoim zainteresowaniem także targumy, a także w teologii dogmatycznej, jako przykład rozwoju określonych idei teologicznych, w patrologii, w badaniach porównawczych z pismami patrystycznymi. Badania te mogą być również przydatne w religioznawstwie w studiach nad starożytnym judaizmem oraz studiach porównawczych z innymi religiami” (s. 468-469).

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Heinz-Josef FABRY, Ulrich DAHMEN i in. (red.), *Theologisches Wörterbuch zu den Qumrantexten*, t. I: אא - אהה, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 2011, ss. XXIV + 556 (kol. 1-1096).

Ponad pół wieku upłynęło od czasu odkrycia zwojów na Pustyni Judzkiej nad Morzem Martwym. Po bardzo długim okresie żmudnych prac, mających na celu odczytanie, rekonstrukcję i edycję tekstów żydowskich znad Morza Martwego, nadszedł wreszcie czas na ich opracowanie syntetyczne i teologiczne. Obecnie są już dostępne wszystkie teksty znad Morza Martwego w wydaniu krytycznym, które ukazały się w wielotomowej renomowanej serii „Discoveries in the Judean Desert” (Oxford 1955-). W trakcie opracowywania jest konkordancja (*The Dead Sea Scrolls Concordance*, Leiden 2003-), z której ukazały się już dwa tomy (t. I – *The Non-Biblical Texts from Qumran*; t. III – *The Biblical Texts from the Judean Desert*), a zapowiadany jest tom drugi, który będzie zawierał wszystkie teksty niebiblijne z innych miejsc niż Qumran. Z ogromną satysfakcją należy więc przyjąć pierwszy tom *Theologisches Wörterbuch zu den Qumrantexten* (ThWQ), który stanowi opracowanie tematyczno-teologiczne tekstów znad Morza Martwego.

Całość dzieła otwiera *Przedmowa* (s. V), *Spis autorów* poszczególnych haseł (s. VII-IX), *Spis słów* analizowanych w słowniku (s. XI-XVIII) oraz *Wykaz skrótów* (s. XIX-XXIV), a zamyka je *Wykaz słów* analizowanych w słowniku w tłumaczeniu niemieckim (s. 549-556). Główna część dzieła, zawierająca analizę słów ze zwojów znad Morza Martwego, jest numerowana nie według stron, ale według kolumn, a mianowicie każda ze stron zawiera dwie kolumny tekstu, tj. kol. 1-1096, co odpowiada 548 stronom.

To monumentalne dzieło, którego głównymi redaktorami są Heinz-Josef Fabry i Ulrich Dahmen, jest wzorowane na podobnych wielotomowych opracowaniach dotyczących Starego Testamentu (*Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Stuttgart 1970-1995) oraz Nowego Testamentu (*Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart 1933-1973). Podobnie jak wymie-

nione biblijne słowniki, również niniejszy słownik etymologiczny i teologiczny zawiera szczegółowe opracowanie najważniejszych słów hebrajskich i aramejskich występujących w zwojach znad Morza Martwego. Ten tom zawiera szczegółowe opracowanie 254 słów (od *'āb* do *hātām*) przez 107 specjalistów reprezentujących różne ośrodki akademickie całego świata. Każde analizowane słowo stanowi osobny artykuł, w którym opracowano je w znaczeniu podstawowym oraz przedstawiono jego główne pochodne.

Każdy artykuł zawierający analizę poszczególnego słowa hebrajskiego lub aramejskiego jest opracowany według pewnego planu przyjętego przez wydawcę i składa się z kilku części (oczywiście niekiedy z pewnymi drobnymi odstępstwami uzależnionymi od charakteru danego słowa). Po przedstawieniu planu danego artykułu, tj. wyliczeniu jego głównych części składowych, następuje prezentacja odnośnej literatury, a następnie analizuje się etymologię i znaczenie danego słowa w kontekście jego występowania w Biblii Hebrajskiej, częstotliwość występowania w zwojach znad Morza Martwego oraz przeprowadza się szczegółową analizę jego znaczenia (lub znaczeń), które przybiera w różnych rodzajach tekstów qumrańskich.

Tak realizowane dzieło jest godne najwyższego uznania, ponieważ pozwoli ono na poszerzenie wiedzy dotyczącej nie tylko analizowanych słów hebrajskich i aramejskich używanych w tekstach znad Morza Martwego, ale również stanie się bardzo potrzebnym syntetycznym opracowaniem „teologii” tych tekstów, a więc umożliwi głębsze zrozumienia tematyki, znaczenia i przesłania zwojów qumrańskich w kontekście judaizmu tego okresu (II w. przed Chr. – I w. po Chr.).

Wielką zaletą tego słownika jest to, że analiza poszczególnych słów pozwala na śledzenie podobieństw i różnic w stosunku do Biblii Hebrajskiej w zakresie ich użycia i znaczenia. To opracowanie pozwala dostrzec, w jaki sposób terminologia – a co za tym idzie, również motywy, tematy i pojęcia teologiczne – wykorzystuje i nawiązuje do tradycji biblijnej; pozwala także na głębsze poznanie recepcji terminologii biblijnej w literaturze qumrańskiej. Opracowanie „teologii z Qumran” pozwala na lepsze zrozumienie bardzo złożonego i zróżnicowanego charakteru wspólnoty żydowskiej w czasach rodzącego się chrześcijaństwa i judaizmu rabinicznego nie tylko pod względem społecznym czy politycznym, ale również religijnym.

Podobnie jak w przypadku słowników biblijnych tego typu, również słownik teologiczny tekstów z Qumran będzie jedną z najbardziej autorytatywnych prac służącą przez wiele następnych lat pomocą tym wszystkim, którzy będą się zajmować tematyką w nim poruszaną. Jestem przekonany, że słownik będzie wykorzystywany nie tylko przez specjalistów – qumranologów, biblistów, filo-

logów, historyków, ale również tych wszystkich, którzy interesują się okresem Drugiej Świątyni. Mając na uwadze ogrom całego tego przedsięwzięcia – należy mieć tylko nadzieję, że dalsze tomy tego dzieła zostaną szybko opracowane, by jak najszybciej było dostępne opracowanie teologiczne wszystkich najważniejszych słów występujących w zwojach znad Morza Martwego.

ks. Marek Parchem, Warszawa

Matthias HENZE, *Jewish Apocalypticism in Late First Century Israel: Reading Second Baruch in Context*, Texts and Studies in Ancient Judaism 142, Mohr Siebeck, Tübingen 2011, ss. X + 448.

Na początku warto zauważyć, że autor niniejszej monografii poświęconej *Apokalipsie Barucha syryjskiej* (2Bar) zapowiada, że jest to pierwszy tom dwuczęściowego dzieła poświęconego temu dokumentowi. Drugi tom będzie komentarzem do 2Bar, który ukaże się w renomowanej serii wydawniczej „Commentaries on Early Jewish Literature” (CEJL). Od czasu odkrycia syryjskiego tekstu 2Bar przez Antonio M. Ceriani w bibliotece ambroziańskiej w Mediolanie w drugiej połowie XIX w., to apokryficzne pismo doczekało się jedynie kilku monografii oraz tylko jednego komentarza, mianowicie Pierre Bogaert, *Apocalypse de Baruch. Introduction, traduction du syriaque et commentaire*, Sources Chrétiennes 144-145, t. I--II, Paris 1969. Ukazało się również opracowanie krytyczne tekstu syryjskiego 2Bar wraz z fragmentami greckimi i łacińskimi: Daniel M. Gurtner, *Second Baruch: A Critical Edition of the Syriac Text. With Greek and Latin Fragments, English Translation, Introduction, and Concordances*, Jewish and Christian Texts in Contexts and Related Studies 5, New York-London 2009. Autorowi niniejszej monografii oraz zapowiadanego komentarza należą się słowa najwyższego uznania za podjęcie się pracy nad 2Bar, która przyniesie całościowe i nowe opracowanie tego niezwykle interesującego i ważnego dokumentu.

Monografia poświęcona 2Bar, której autorem jest M. H e n z e, składa się z ośmiu rozdziałów, które są poprzedzone *Spisem treści* (s. V-VIII) oraz *Przedmową* (s. IX-X). Dzieło zamyka obszerna *Bibliografia* (s. 377-415), indeksy zawierające następujące działy: Biblia Hebrajska, apokryfy z Septuaginty, Qumran, Nowy Testament, apokryfy Starego Testamentu, Filon z Aleksandrii, Józef Flawiusz, autorzy wczesnochrześcijańscy, papirusy, literatura rabiniczna, autorzy greccy i rzymscy (s. 417-443) oraz *Indeks współczesnych autorów* (s. 444-448).